

ПРОЯВИ ПРАГМАТИЧНОЇ ІНТЕНЦІЇ СТРИМАНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено аналізу комунікативних умов, за якими проявляється прагматична інтенція стриманості. Остання складає основу комунікативно-прагматичної категорії модерації, що реалізується в мовленні за допомогою ряду прагматичних варіантів, а саме, мітігації, девальвації, недомовленості, апроксимації та непевності. Виділені прагматичні варіанти модерації розглядаються співвідносно з ціннісним, пізнавальним та поведінковим аспектами мовної особистості. Робиться акцент на систематичній реалізації зазначеної комунікативної інтенції в модерованих висловлюваннях, що репрезентують деякий фрагмент світу з погляду суб'єктивного відношення до нього з боку англомовних комунікантів.

Ключові слова: прагматична інтенція, модерація, прагматичний варіант, мітігація, апроксимація, непевність, девальвація, недомовленість.

Статья посвящена анализу коммуникативных условий, по которым проявляется прагматическая интенция сдержанности. Последняя составляет основу коммуникативно-прагматической категории модерации, которая реализуется в речи с помощью ряда прагматических вариантов, а именно, митигации, девальвации, недосказанности, аппроксимации и неуверенности. Выделенные прагматические варианты модерации рассматриваются согласно с ценностным, познавательным и поведенческим аспектами языковой личности. Делается акцент на систематической реализации указанной коммуникативной интенции в модерованных высказываниях, которые репрезентуют некоторый фрагмент мира с точки зрения субъективного отношения к нему со стороны англоязычных коммуникантов.

Ключевые слова: прагматическая интенция, модерація, прагматический вариант, митигація, аппроксимация, неуверенность, девальвация, недосказанность.

This paper gives the analysis of communicative situations in which pragmatic intention of moderation is manifested, with different aspects of language individual taken into consideration. By pragmatic intention of moderation is meant evading categorical evaluative / non-evaluative commitments. The pragmatic intention of moderation is organically linked up with the norms of speech behaviour and communicative culture of the English-speaking community.

Keywords: pragmatic intention, moderation, pragmatic variant, mitigation, approximation, hedging, devaluation, understatement.

Серед найбільш значущих проблем сучасної лінгвістики особливе місце посідає комплекс проблем, пов'язаних із людським чинником у дискурсі. Антропоцентрична парадигма, що превалює вже кілька десятиліть у науках про мову й мовлення, пропонує різноманітні, але взаємозалежні підходи до їх вивчення: соціолінгвістичний, психолінгвістичний, когнітивний та прагмалінгвістичний. У межах останнього безумовно актуальним є вивчення різноманітних інтенцій, комунікативних стратегій, що визначають вибір мовних засобів, особливості їх використання для підвищення

ефективності комунікації в різних ситуаціях спілкування.

Однією з таких особливостей є модерація змісту висловлювання, основу якої складає прагматична інтенція стриманості при вираженні оцінки або думки мовця стосовно об'єктивної дійсності. Зазначена комунікативна інтенція реалізується шляхом деінтенсифікації пропозиціонального змісту та / або ілокутивної сили висловлювання. Інакше кажучи, висловлювання набуває більш помірною, «стриманого» характеру [3]. Метою цієї статті є спроба розглянути комунікативні умови, за якими проявляється

прагматична інтенція стриманості, з урахуванням різних аспектів мовної особистості.

Як було показано в наших попередніх публікаціях [3, с. 4], інваріантне значення модерації складає основу однойменної комунікативно-прагматичної категорії, що реалізується в мовленні англійської мовної особистості за допомогою ряду прагматичних варіантів, а саме, мітігації, девальвації, недомовленості, апроксимації та непевності.

Виділені прагматичні варіанти визначаються нами таким чином:

Мітігація – прагматичний варіант модерації, що виражає пом'якшення продуцентом негативної оцінки реалій об'єктивної дійсності (*She can be a little abrupt*), а також пом'якшення ілюктивної сили таких лицеушкоджуючих мовленнєвих актів, як деклінативи, накази, вимоги і т.і. (*I'm sorry, but the governor can't be reached at the moment; I would like to know what the plan is, if you don't mind telling me*). **Девальвація** виражає навмисну деінтенсифікацію («знецінку») продуцентом позитивної оцінки реалій об'єктивної дійсності (*Seems a very good idea*). **Недомовленість** виражається в навмисній недомовленості продуцентом своєї точки зору стосовно об'єктивної дійсності з метою уникнення / редукування потенційно негативного (лицеушкоджуючого) ефекту на адресата (*The speed traps aren't nice at all; Why honey, you look like you ain't feeling too good*).

Апроксимація є засобом мовця модифікувати номінацію через неточність з метою її об'єктивізації (*Sort of on my lunch hour*).

Непевність є засобом мовця понизити тон/категоричність точки зору, що висловлюється стосовно об'єктивної дійсності (*Trooper Truth is a fake name. And there appears to be no way to trace this renegade trooper through the Internet*).

Отже, модерація як одна з характеристик комунікативної поведінки представників англійських культур – прагнення до помірності й стриманості при вираженні думок, оцінок і т.і. – має антропоцентричний характер, що проявляється при вираженні відношення продуцента висловлювання: 1) до адресата / 3-ї особи, чий інтерес порушений актом комунікації – його фізіологічних і індивідуально-психологічних особливостей, етичних прояв (життєвий досвід адресата, життєва позиція, спосіб життя, відношення до інших людей і т.і.), соціально-рольовим функціям (соціальний статус, матеріальне становище, майстерність, ділові якості, обов'язки, освіта, виховання й т.і.): *Dr Kennedy was a bit dry-like but he knew his job*; 2) до предметів об'єктивної дійсності та їх властивостей: – *You bake this stuff? – Every morning. – Not bad*; 3) до ситуації, тобто подій та фактів: *The whole thing was a sort of funny, in a way*; 4) до власного «Я» – до свого внутрішнього емоційного / психічного стану, особистісним

рисам, поведінки, моральним цінностям, професійним інтересам і т.і.: *I was a pretty good athlete when I was younger*.

Зазначені параметри утворюють семантичний зміст *модерованого висловлювання* (МВ), тобто його денотативний аспект, і свідчать про диференціацію набору денотатів у семантичній структурі МВ.

Розгляд мовної особистості як «чоловіка, що існує в мовному просторі, т.е. в комунікації, в стереотипах поведінки, зафіксованих в мові, в значеннях мовних одиниць і смислах текстів» [1, с. 7], дозволяє співвіднести проблему модерації змісту висловлювання з трьома основними аспектами мовної особистості, а саме, ціннісним, пізнавальним і поведінковим [1].

Ціннісний аспект передає моральні норми й стереотипи поведінки, що є властивими певному етносу та визначають відношення людини до навколишнього світу та до інших людей, а також утилітарні характеристики, що визначають поведінку людини стосовно самої себе.

Основним способом відбиття системи цінностей у мові є категорія оцінки. Цінності виконують координувальну, стимулювальну та регулювальну функції між людиною та світом об'єктів. Оцінюючи об'єкт, людина немов «пропускає» його через себе, отже, природа оцінки відповідає природі людини, системі її цінностей [2, с. 7].

Пізнавальний аспект передає способи інтерпретації / відбиття людиною дійсності. Відбиття світу в мові є інформаційно неповним / неточним з огляду на цілий ряд факторів. За думкою О.Г. Почепцова [5], воно будується за принципом шпиль, тобто відбиттю піддається не світ взагалі, а лише ті його складові, що уявляються найбільш важливими для мовця, найбільш релевантними при характеристиці світу. Інакше кажучи, мовне мислення людини лише частково відбиває рівень її знань про світ і життя даного суспільства.

Поведінковий аспект передає специфічний набір культурних норм та правил, що прийняті у даному співтоваристві, якими свідомо керуються члени даного мовного колективу. Користуючись термінологією І.П. Сусова й С.А. Аристова [6], можна сказати, що поведінковий аспект мовної особистості включає набір пізнавальних структур, що представлені в картині світу мовця. Ці структури є індивідуальними за способом існування, але є соціально й етнокультурно обумовленими.

Як показують результати нашого дослідження, кожен з п'яти виділених нами прагматичних варіантів модерації може бути співвіднесений з певним аспектом мовної особистості. Так, **ціннісний аспект** у мовленнєвій діяльності носія англійської мови знаходить найбільш яскраве вираження в таких варіантах, як мітігація та самодевальвація.

Однією з норм мовленнєвої поведінки, що відбиває систему цінностей англомовної особистості, є уникання лицеушкодуючих мовленнєвих актів або їх пом'якшення (негативна ввічливість, по П. Браун і С. Левинсону). Наприклад, при повідомленні поганих новин мовець зазвичай прагне знизити погрозу лицю слухача, пом'якшуючи неприємне повідомлення вираженням жалю: *I regret to say I have more bad news.*

Іншою нормою, що відбиває систему цінностей англомовної особистості, є прояв скромності стосовно власних достоїнств, умінь, здатностей тощо. Так, у висловленні *I think I'll make a good partner for you* мовець використовує модератор *I think*, щоб обмежити оцінку своєї компетентності лише власною думкою, тим самим його повідомлення не звучить для слухача занадто самовпевнено.

Пізнавальний аспект мовної особистості як спосіб інтерпретації дійсності з усією очевидністю проявляється у випадках апроксимації. Сприймаючи навколишній світ, мовець ніби не наважується визнати свої слова / номінацію адекватним відбиттям дійсності та єдино можливою формою вираження думки. Ця обставина спонукає його до вживання модераторів-апроксиматорів, наприклад, *I know you are relatively new to the city; By the end of the afternoon he came up with VASCAR which stood for Visual Average Speed Computer, more or less.*

Поведінковий аспект (стратегічна мовленнєва поведінка, тобто керування \ маніпулювання дискурсом) виходить на перший план у таких варіантах, як мітігація, недовомленість, непевність і девальвація.

Однією з соціокультурних комунікативних норм, що прийняті в англомовних соціумах, є вимога уникати категоричності й безапеляційності при висловленні думки, точки зору або оцінки (у тому числі позитивної). Це проявляється в різних варіантах модерації висловлювання, наприклад, *If I were you I'd send T.T. an e-mail* – мітігація; *Using aviation to catch speeders is not a good idea. It's going to hurt your rating in the polls and create an explosive situation* – недовомленість; *I suppose he could be a she* – непевність.

Як відомо, Принцип Співробітництва [8] пропонує мовцеві бути щирим та об'єктивним.

Однак у практиці «живого» спілкування англомовні комуніканти нерідко порушують зазначену рекомендацію, вважаючи за потрібне проявляти помірність, стриманість і обережність при висловленні позитивної оцінки об'єкта, навмисно «знецінюючи» («девальвуючи») її, наприклад: *If so, I think that's a wonderful idea* – девальвація.

Проведене нами дослідження комунікативних ситуацій, у яких проявляється прагматична інтенція стриманості, дозволяє зробити наступні висновки:

1) прагматична інтенція стриманості складає основу модерації змісту висловлювання, яка реалізується шляхом деінтенсифікації пропозиційного змісту та / або ілокутивної сили висловлювання в таких прагматичних варіантах, як мітігація, девальвація, недовомленість, апроксимація та непевність;

2) прагматична інтенція стриманості може проявлятися при вираженні відношення продуцента висловлювання до адресата / 3-ї особи, до предметів об'єктивної дійсності та їх властивостей, до ситуації, тобто подій та фактів, до власного «Я»;

3) кожен з п'яти виділених нами прагматичних варіантів модерації співвідноситься з певним аспектом мовної особистості: ціннісний аспект проявляється в таких варіантах, як мітігація та самодевальвація; пізнавальний аспект – у випадках апроксимації; поведінковий аспект виходить на перший план у таких варіантах, як мітігація, недовомленість, непевність і девальвація;

4) прояви прагматичної інтенції стриманості в певних комунікативних умовах обумовлені соціокультурними нормами й стереотипами мовленнєвої поведінки, що відбивають систему цінностей англомовної особистості.

Отже, прагматична інтенція стриманості є характерною рисою комунікативної поведінки носіїв англійської мови, яка систематично реалізується в модерованих висловлюваннях, що репрезентують деякий фрагмент світу з погляду суб'єктивного відношення до нього з боку англомовних комунікантів. Всебічний аналіз таких висловлювань є перспективним не тільки з погляду лінгвопрагматики, але також в межах теорії й практики міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
3. Кишко С.Н. К вопросу о модерации высказывания (на мат-ле английского языка) // Мови у відкритому суспільстві (мат-ли II Всеукраїнської науково-практичної конференції). – Чернігів, 2006. – С. 22-27.
4. Кишко С.Н. Модерація в світле теорії висказывания // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2007. – № 537. – С. 51-54.
5. Почепцов О.Г. Языковая ментальность: способ представления мира // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 110-122.
6. Сусов И.П., Аристов С.А. Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс // Лингвистический вестник. – Вып. 1. – Ижевск, 1999.

7. Телия В.М. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 344 с.
8. Grice H.P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. – Vol. 13. Speech Acts. / Ed. P. Cole and J.L. Morgan. – New York – San Francisco – London: Academic Press, 1975. – P. 4-58.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Cornwell Patricia. Isle of dogs. – A Time Warner Paperback, 2002. – 532 p.

Рецензенти: д.філол.н., професор Л.І. Белехова,
д.філол.н., професор І.П. Мегела

© Кишко С.М., 2009

Стаття надійшла до редколегії 07.04.09